

Резюме

В статтє на основе целого ряда источников исследовано повседневная жизнь крестьян Подолли в 20-х годах XX столетия, в частности личную гигиену, питание, труд сельских жителей.

Ключевые слова: гигиена, питание, труд, домашнее хозяйство, сельско-хозяйственное производство.

Одержано 27 березня 2012 року

УДК 391(477.43)“19”

Л.А.Іваневич

Наукова розробка проблеми дослідження традиційного народного одягу українців Поділля (20–80-ті рр. XX ст.)

В результаті аналізу відомих і маловідомих праць у статті висвітлюється історіографія проблеми дослідження традиційного народного одягу українців Поділля. Подається класифікація, характеристика та наукова оцінка літературних джерел 20–80-х рр. XX ст., присвячених вивченню подільського народного костюму в цілому та його окремих складових зокрема.

Ключові слова: народний одяг, українці Поділля, історіографія, вишиті сорочки, поясний одяг, плечовий одяг, верхній одяг, головні убори, взуття, прикраси, пояси, орнамент.

Зі встановленням радянської влади в Україні, особливо після згорання непу й політики “українізації” поступово став втрачатися загальнодержавний науковий інтерес до діяльності створених наприкінці XIX – початку XX ст. центрів ткацького, вишивального та інших промислів, а також до збереження і продовження національних тенденцій народної ноші. Значно зменшили кількість вітчизняних робіт присвячених українському традиційному вбранні масові репресії тоталітарного режиму проти інтелігенції та проти всього, що пов’язане з самоідентифікацією нації. Надалі наукову розробку розглядуваної проблеми призупинили події Великої вітчизняної війни та післявоєнної відбудови. Лише з настанням періоду “хрущовської відлиги” відновились і вже більше не припинялись вивчення народного одягу як одного з мистецько-культурних аспектів буття українців.

З огляду на це історіографію проблеми дослідження традиційного строю подолян впродовж 20–80-х рр. XX ст. можна розділити на два періоди: 1920–

1940-ті рр. – концепція генези українського вбрання та мистецтва вишивки в цілому; 1950–1980-ті рр. – створення підґрунтя для аналізу характерних ознак народного костюму і вишивки різноманітних історико-етнографічних районів України, в т.ч. й Поділля як одного з найколеритніших регіонів нашої Батьківщини.

Протягом першого періоду оскільки держава не виявляла зацікавленості у розвитку національних традицій, натомість із метою відновлення етнографічних досліджень на місцях й організації краєзнавчо-етнографічних музеїв і видань виникають регіональні краєзнавчі осередки. Так, у 1924–1925 рр. О.Зарембський, завдяки участі в експедиції Ленінградського Російського музею, зібрав фактичний матеріал про народну вишивку Хмельниччини та Вінниччини й зробив світлини і замальовки орнаментальних мотивів, які лягли в основу першої аналітичної праці про вишивальне мистецтво Східного Поділля “Народное искусство подольских украинцев” (1928)¹. Автор класифікував і проаналізував техніки східноподільської вишивки, її характерні орнаменти та кольорову гаму.

Велику роль у вивченні надбань народного мистецтва подільського краю та продовженні його традицій відіграла Кам’янець-Подільська художньо-промислова школа. У 1929 р. директор цієї школи В.Гагенмейстер видав цінну розвідку “Тутьщина, село Орлівка: Вишивка низзю”², у якій детально розкрив одну з найбільш популярних технік вишивання на території Східного Поділля.

Впродовж 20–40-х рр. XX ст. вийшли у світ ряд праць, присвячених історії і семантиці українських орнаментів, вишивальним та іншим промислам тощо, що мають особливе аналітичне значення для означеної проблематики, зокрема: Б.Крижановського “Подольская експедиция” (1926)³, В.Петрова “Міталогема “сонця” в українських народних віруваннях та візантійсько-гелліністичний культурний цикл” (1927)⁴, М.Брок “Крест у язичників” (1927)⁵, Г.Павлуцького “Історія українського орнаменту” (1927)⁶, Л.Перг “Вишивальні промисли на Україні” (1927)⁷, Є.Сіцинський “Нариси з історії Поділля” (1927)⁸, “Етнографічний вісник” (1928)⁹, М.Левченко “З поля фольклористики й етнографії” (1928)¹⁰, Г.Павловича “До питання про еволюцію українського народного орнаменту” (1929)¹¹ та Л.Шульгіної “Програми до збирання відомостей про пояси і крайки” (1930)¹².

Певне місце у роботі займають альбоми зі зразками орнаментальних мотивів вишивок, серед них: “Узори стародавніх українських вишивок: Альбом” (б.р.)¹³ – збирала К.Долматова, “Народні вишивки” (1930)¹⁴, Ф.Гриневич, “Українська народна вишивка: Альбом” (1936)¹⁵.

Вагомим підґрунтям у подальших дослідженнях традиційного вбрання українців і його декору стала праця В.Білецької “Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментика” (1929)¹⁶. Автор, використовуючи фактичний матеріал, в тому числі й з подільського регіону, вперше здійснила класифікацію українських вишиванок за способами крою та оздоблення, а також описала локальні особливості їх орнаментики і технік вишивання, характерні для різних куточків України, в тому числі й Поділля.

Проблеми дослідження ткацтва, вишивки та орнаментальних мотивів Поділля у контексті українського мистецтва, частково розкрито у виданих за кордоном працях В.Січинського “Українські вишивки” (Варшава, 1922)¹⁷, “Орнамент в історичних стилях: Альбом” (Прага, 1940)¹⁸, “Орнамент в історичних стилях: Альбом” (Прага, 1943)¹⁹, “Українське ужиткове мистецтво: Ткацтво. Вишивки: Альбом” (Прага, 1943)²⁰, “Українські орнаменти історичні: Альбом” (Прага, 1943)²¹, “Українські орнаменти народні: Альбом” (Прага, 1943)²², “Орнаменти народні: Альбом” (Франкфурт, 1946)²³, “Українські орнаменти історичні: Альбом” (Франкфурт, 1946)²⁴, “Орнамент в історичних стилях: Альбом” (Франкфурт, 1946)²⁵, “Українські вишивки: Альбом” (Франкфурт, 1947)²⁶, “Українська народна вишивка” (Новий Ульм, 1947)²⁷, “Альбом вишивок: 3 приводу вид. К.В.Габданка-Рогозинського” (Франкфурт, 1947)²⁸, “Чужинці про Україну. Вибір описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть” (Львів, 1938)²⁹.

Окремий матеріал узагальнюючого та порівняльного характеру стосовно елементів українського народного строю знаходиться у працях, виданих у Празі: С.Маковського “Народное искусство Подкарпатской Руси” (1925)³⁰, Д.Зеленіна “Головные уборы восточных славян” (1926)³¹ та Х.Вовка “Студії з української етнографії та антропології” (1928, перевидана)³². У Кракові було надруковано цінну роботу В.Андріївського “Звичаї і обряди українського народу” (1941)³³, що містила відомості про особливості національних головних уборів.

Другий період (50–80-і роки ХХ ст.) – створення підґрунтя для аналізу характерних ознак народного вбрання та вишивки різноманітних історико-етнографічних районів України. Протягом цього етапу було нагромаджено значну кількість фактологічного матеріалу і здійснено спроби його наукової обробки, систематизації, узагальнення й оцінки.

Суттєвим внеском у вивчення художніх особливостей української традиційної ноші в цілому, та подільської, зокрема, став ряд монографій вітчизняних учених. Так у працях Г.Стельмаха “Одяг: Історико-етнографічна монографія” (1959)³⁴ та К.Матейко “Український народний одяг” (1977)³⁵ вперше в найбільш повному обсязі класифіковано комплекси народного строю й проаналізовано їх загальні локальні відмінності в усіх етнографічних регіонах України. Монографія Г.Гориня “Шкіряні промисли західних областей України (друга пол. ХІХ – поч. ХХ ст.)” (1986)³⁶ містить відомості про різновиди, способи виготовлення й оздоблення одягу, взуття та головних уборів зі шкіри. Автор монографічної роботи “Украинская народная одежда: Среднее Поднепровье” (1988)³⁷ Т.Ніколаєва детально розкрила характерні спільні й відмінні ознаки традиційного костюма українців Середнього Подніпров’я кінця ХІХ – початку ХХ ст. у контексті національного вбрання, проаналізувала зміни в народному вбранні даного етнографічного регіону у радянський період. Поданий у розглянутих монографіях фактологічний матеріал дає можливість здійснювати порівняння особливостей подільського вбрання та способів його оздоблення із загальноукраїнським матеріалом.

Значну цінність для розглядуваної проблеми складає праця С.Сидорович “Художня тканина західних областей УРСР” (1979)³⁸, у якій міститься детальна характеристика тканого одягу України та Поділля в тому числі. Автор подав класифікацію й опис локальних особливостей виготовлення обгорток, плахт, фартухів, поясів, наміток, очіпків тощо.

Протягом післявоєнного радянського періоду побачила світ ціла низка як наукових так і краєзнавчих, історико-етнографічних робіт, що висвітлюють проблему методики й методології дослідження українського народного строю та його характерних ознак. Серед них праці: С.Колос “Українське народне мистецтво. Вбрання” (1961)³⁹, К.Матейко “Одяг” в книзі “Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва” (1969)⁴⁰, В.Мамуня “Українські народні сорочки в колекції Державного історичного музею УРСР” (1970)⁴¹, З.Болтаровича “Україна в дослідженнях польських етнографів ХІХ ст.” (1976)⁴², П.Жолтовського “Український живопис ХVІІ–ХVІІІ ст.” (1978)⁴³, К.Стамерова “Нариси з історії костюмів” (1978)⁴⁴, П.Белецького “Украинская портетная живопись ХVІІ–ХVІІІ вв.” (1981)⁴⁵, В.Горленка “Нариси з історії української етнографії” (1984)⁴⁶, Г.Стельмащук, Д.Крвавича “Український народний одяг ХVІІ – початку ХІХ ст. в акварелях Ю.Глоговського” (1988)⁴⁷, Г.Скрипник “Етнографічні музеї України” (1989)⁴⁸. Особливу цінність у більшості зазначених праць складають світліни традиційної народної носії окремих історико-етнографічних регіонів України, в тому числі й Поділля, що дають можливість здійснити порівняльний аналіз комплексів.

Серед наукових праць, котрі охоплюють методологію вивчення й аналізу традиційних українських ремесел, пов’язаних із виготовленням матеріалу для одягу, безпосередньо самого вбрання та способів його декору для дослідження мають значення наступні: Н.Манучарової “Художні промисли Української РСР” (1953)⁴⁹, “Українське народне мистецтво: Тканини та вишивки” (1960)⁵⁰, Б.Бутника-Сіверського “Українське радянське народне мистецтво (1917–1941)” (Т.1, 1966)⁵¹ та “Українське радянське народне мистецтво (1941–1967)” (Т.2, 1970)⁵², І.Гургулі “Народне мистецтво західних областей України” (1966)⁵³, “Нариси з історії українського мистецтва” (1966)⁵⁴, “Історія українського мистецтва” (1969–1970)⁵⁵, Н.Здоровеги “Нариси народної весільної обрядовості на Україні” (1974)⁵⁶, “Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР” (1976)⁵⁷, Т.Кари-Васильєвої “Художні промисли України” (1980)⁵⁸ та “Мистецтво і сучасність” (1980)⁵⁹, “Художні промисли: теорія і практика” (1985)⁶⁰, А.Жук “Сучасні українські художні тканини” (1985)⁶¹, “Народні художні промисли УРСР: Довідник” (1986)⁶², В.Борисенко “Весільні звичаї та обряди на Україні” (1988)⁶³.

Допомагає у вивченні поставленої проблеми наявна науково-популярна література, зокрема альбоми і комплекти листівок, які присвячені комплексам традиційного костюму, основним технікам української вишивки й мотивам народного орнаменту України в цілому та Поділля в тому числі: “Українські народні вишивки: Альбом” (1951, 1952)⁶⁴, “Українські народні вишивки: Аль-

бом” (1953, 1954, 1957, 1959, 1961, 1962)⁶⁵; “Українське народне декоративне мистецтво: Альбом” (1956)⁶⁶; “Народний одяг Західних областей УРСР: Альбом” (1959)⁶⁷ О.Культчицької; “Українське народне мистецтво”: “Тканини та вишивки” (1960)⁶⁸ та “Вбрання” (1961)⁶⁹ В.Заболотного; “Українське народне мистецтво: Вбрання” (1961)⁷⁰ за редакцією К.Гуслистого; “Українське народне мистецтво: Живопис” (1967)⁷¹; “Майстри народного мистецтва. Альбом” (1974)⁷² Г.Гараса; “Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР” (1976)⁷³; “Український костюм: Комплект листівок” (1977)⁷⁴, упорядник В.Мионов; “Український вишиваний рушник: Комплект листівок” (1980)⁷⁵, упорядники Л.Ульянова й М.Шубравська; “Художнє вишивання: Альбом” (1983, 1989)⁷⁶ Е.Гасюка і М.Степана; “Учись вишивати. Альбом” (1986)⁷⁷ Л.Сорокіної; “Українське весільне вбрання: Етнографічні реконструкції” (1989)⁷⁸ Т.Косміної, З.Васіної; “Одежда народов СССР: Фотоальбом” (1990)⁷⁹ Н.Калашникова й Г.Плужникова. Усі ілюстрації альбомів супроводжуються коментарями, що допомагає виокремити деякі регіональні ознаки натільного, поясного, плечового та верхнього одягу, взуття, прикрас, головних уборів, способів оздоблення і поєднання ноші, орнаментальних сюжетів, технік вишивання та характерної кольорової гами.

Питання регіональних відмінностей комплексу традиційного народного вбрання українців Поділля в певній мірі висвітлено у статтях: Р.Гарасимчук (1957)⁸⁰, Л.Федорової (1959)⁸¹, В.Горобець (1972)⁸², В.Борисенко (1973)⁸³, М.Костишиної (1976)⁸⁴, Є.Дзядик (1984)⁸⁵, З.Тканко (1985)⁸⁶, Н.Калашникова (1986)⁸⁷, Т.Ніколаєвої (1986)⁸⁸, Н.Суислової (1986)⁸⁹, Н.Хорунженко (1986)⁹⁰, Г.Щербії (1986)⁹¹, Л.Орел (1989)⁹², Н.Гурошевої (1990)⁹³ та В.Сусяк (1990)⁹⁴.

Характеристика окремих складових частин українського народного костюму (головних уборів, взуття і поясів) в цілому та подільського, зокрема, подана у праці О.Кравець “Сімейний побут і звичаї українського народу: Історико-етнографічний нарис” (1966)⁹⁵ та статтях Я.Прилипка (1970)⁹⁶, М.Матейко (1973)⁹⁷, Г.Гориня (1981)⁹⁸, Б.Бутника-Сіверського (1985)⁹⁹ і В.Тканко (1988)¹⁰⁰.

У 1970 році побачила світ цінна праця “Дукати і дукачі України”¹⁰¹ І.Спаського. Вона дає змогу детально ознайомитися з класифікацією, призначенням і техніками виготовлення окремих видів українських традиційних жіночих прикрас, а також з їх локальними особливостями. Мистецтво створення й способи застосування народних прикрас розкриті у статтях А.Будзан (1976)¹⁰², В.Суховесєва (1986)¹⁰³, Г.Савчук (1987)¹⁰⁴ і Г.Недашківської (1988)¹⁰⁵.

Період “хрущовської відлиги” сприяв відновленню наукових досліджень у галузі одного з найбільш популярних способів декору народного строю – вишивці. Протягом цього часу було надруковано значну кількість праць, що розкривають питання класифікації технік і орнаментів української вишивки та їх окремих регіональних ознак, зокрема: О.Кулик “Українське народне художнє вишивання” (1958)¹⁰⁶, Б.Бутника-Сіверського “Українське радянське народне мистецтво (1917–1941)” (Т.1, 1966)¹⁰⁷ та “Українське радянське народне

мистецтво (1941–1967)” (Т.2, 1970)¹¹⁸, Т.Кари-Васильєвої “Полтавська народна вишивка” (1983)¹⁰⁹, “Сучасна українська вишивка” (1984)¹¹⁰, “Творці диво-світу” (1984)¹¹¹, В.Левчук “Червоними і чорними нитками” (1986)¹¹², О.Найдена “Орнамент українського народного розпису: Витоки, традиції, еволюція” (1989)¹¹³.

Особливу роль в історіографії досліджуваної проблеми відіграє, побудоване на великому фактичному матеріалі, фундаментальне мистецтвознавче дослідження Р.Захарчук-Чугай “Українська народна вишивка (західні області України)” (1988)¹¹⁴. Науковець класифікувала вишиті предмети за типами художніх форм, технологічними прийомами крою й орнаментациї, характером її мотивів, композиційних побудов і сакральної символіки.

Порівняльному аналізу декору українського традиційного вбрання гуцулів, бойків, лемків і подолян за допомогою вишивки присвячені ґрунтовні статті І.Добрянської, І.Симоненко (1959)¹¹⁵ і Т.Гонтар (1975)¹¹⁶.

Вивченню проблеми символіки подільських народних орнаментальних мотивів у контексті українських сприяють праці: І.Калинця “Українські писанки” (1968)¹¹⁷, Б.Рибакова “Язычество древних славян” (1981)¹¹⁸, А.Погожева “Антропоморфна пластика Триполья” (1983)¹¹⁹, Т.Кари-Васильєвої “Сучасна українська вишивка” (1984)¹²⁰, О.Найдена “Орнамент українського народного розпису: Витоки, традиції, еволюція” (1989)¹²¹. Безпосередньо особливості орнаментальних мотивів, колористики і технік виконання подільської народної вишивки висвітлюють статті З.Белінської (1969)¹²², Л.Булгакової (1988, 1989)¹²³ та Ю.Стефанишина (1989)¹²⁴.

Враховуючи сакральний зміст домінантних мотивів подільських орнаментів, певну цінність у цьому контексті становлять наукові дослідження культур енеолітичного періоду України таких археологів, як: С.Бібкова “Поселение Лука-Врублевская” (1953)¹²⁵, Т.Пассек “Раннеземледельческие (трипольские) племена Поднестровья” (1961)¹²⁶, А.Амброза “Раннеземледельческий культовый символ “ромб с крючками” (1965)¹²⁷, Б.Рибакова “Происхождение и семантика ромбического орнамента” (1972)¹²⁸, Т.Мовші “Новые данные об антропоморфной реалистической пластике Триполья” (1980)¹²⁹ і К.Черниш “Энеолит Правобережной Украины и Молдавии” (1982)¹³⁰.

Важливе значення з огляду на представлені методики й методології дослідження різноманітних напрямків мистецтва мають праці: С.Іванова “Орнамент народов Сибири как исторический источник” (1963)¹³¹, В.Наулка “Етнічний склад населення Української РСР” (1965)¹³², Г.Маслової “Орнамент русской народной вышивки как историко-этнографический источник” (1978)¹³³, А.Непокупного “Балтійські родичі слов’ян” (1979)¹³⁴, Т.Косміної “Сільське житло Поділья кін. XIX – XX ст.: Історико-етнографічне дослідження” (1980)¹³⁵, К.Чистова “Традиции и вариативность” (1983)¹³⁶, Л.Чижикової “Русско-украинское пограничье” (1988)¹³⁷.

Вивченню й аналізу впливу сучасних модних тенденцій на зміни в народному вбранні українців присвятили свої наукові роботи В.Бойко “Українські

народні традиції в сучасному одязі” (1970)¹³⁸, Т.Кара-Васильєва “Сучасна українська вишивка” (1984)¹³⁹ та “Традиції та сучасність” (1984)¹⁴⁰, А.Черноморець “Вышивка в современном costume” (1987)¹⁴¹. Зазначені праці дають можливість простежити та порівняти тенденції повернення народних традицій у крій та оздоблення костюму 1970–1980-х рр. Про використання вишивки та інших елементів народної ноші в сучасних моделях одягу розкрито у статтях: К.Матейко та С.Сидорович (1963)¹⁴², С.Чехович (1963)¹⁴³, В.Миронова (1972)¹⁴⁴, Т.Ніколаєвої та Т.Забанної (1973)¹⁴⁵, Т.Кари-Васильєвої (1978)¹⁴⁶, М.Миргородської (1978)¹⁴⁷, Г.Щербія (1978)¹⁴⁸ й О.Руденко (1982)¹⁴⁹.

Серед закордонних видань, що стосуються загальних аспектів досліджуваної теми варто виділити праці С.Стечишина “Мистецькі скарби українських вишивок” (Вінніпег, 1950)¹⁵⁰, “Взори вишивок домашнього промислу на Буковині. Зібрав, нарисував і обробив інженер Еріх Кольбенгаєр в період з 1902 по 1912” (Канада, 1974)¹⁵¹, І.Мартинюка “Моє рідне село Ценів у Бережанщині” (Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1976)¹⁵², І.Зельської “Українська вишивка: Найкращіші інформації” (Вінніпег-Торонто, 1978)¹⁵³, М.Куценко “Українські вишивки” (Чикаго, 1980)¹⁵⁴, О.Мошинської “Книга українських вишивок” (Чикаго, 1980)¹⁵⁵. Певну вартість складають статті Б.Цимбалістого¹⁵⁶ та К.Домашевської¹⁵⁷ із закордонної преси про організацію виставок народного строю українців в Українському Музеї у Чикаго, створеному зусиллями Союзу Українок Америки в 1976 р.

Отже, усі згадані вище наукові публікації створили наприкінці 80-х рр. ХХ ст. певне змістовне підґрунтя для подальших досліджень традиційної ноші українців Поділля. Своєю участю у фіксації, систематизації й аналізі фактологічних відомостей про подільський комплекс вбрання, його окремі складові та способи їх крою, пошиття, поєднання й оздоблення вчені сприяли нагромадженню цінного наукового матеріалу для нащадків. Однак історіографічний аналіз віднайдених монографій, наукових праць і статей, навчальних посібників, альбомів та краєзнавчих розвідок про традиційний народний стрій українців Поділля, засвідчує, що розглядувана тема розкрита не в повній мірі. Значна кількість матеріалів потребує детальної систематизації, оцінки та глибокого наукового переосмислення. Не викликає сумніву необхідність і доцільність вивчення й опрацювання поставленої наукової проблеми, створення узагальної характеристики соціально-економічних умов розвитку художньо-стильових особливостей народного одягу подолян та її сучасної інтерпретації. Тому нами проводиться дисертаційне дослідження з метою повернення історичній науці надбань українців Поділля у галузі мистецтва виготовлення й оздоблення народного костюму та поєднання його у комплекси.

Список використаних джерел:

1. Зарембский, А. Народное искусство подольских украинцев / А. Зарембский. – Л.: Гос. рус. музей, 1928. – 48 с.
2. Гагенмейстер, В. Тульщина, село Орлівка: Вишивка низзю / В. Гагенмейстер. – Кам’янець-Подільський, 1929. – 7 с.: 25 табл.

3. Крыжановский, Б. Г. Подольская экспедиция / Б. Г. Крыжановский. – В кн.: Этнографические экспедиции 1924–1925. – Л., 1926.

4. Петров, В. Міталогема “сонця” в українських народних віруваннях та візантійсько-гелліністичний культурний цикл / В. Петров // Етнографічний вісник. – К., 1927. – Кн. 4. – С. 88-119.

5. Брок, М. Крест у язычников / М. Брок // Атеист. – 1927. – С. 3-36.

6. Павлуцький, Г. Історія українського орнаменту / Г. Павлуцький; з передм. М. Макаренка / УАН. Всеукр. археолог. ком., відділ мистецтва. – К., 1927. – 28 с.: 11 табл.

7. Перг, Л. Вишивальні промисли на Україні / Л. Перг // Вісник промислових та промислово-кредитних кооперативів України. – 1927. – № 3. – С. 24-27; № 4. – С. 29-31.

8. Сіцинський, Є. Нариси з історії Поділля / Є. Сіцинський. – Вінниця, 1927. – Ч. I. – 72 с.

9. Етнографічний вісник. – Кн. 7, 8. – 1928. – 268 с.

10. Левченко, М. З поля фольклористики й етнографії / М. Левченко. – К., 1928. – В. 2. – 91 с.

11. Павлович, Г. До питання про еволюцію українського народного орнаменту / Г. Павлович // Матеріали до етнології й антропології. – Львів, 1929. – Т. XXI-XXII. – Ч. I. – С. 11-116.

12. Шульгіна, Л. Програми до збирання відомостей про пояси і крайки / Л. Шульгіна. – К., 1930.

13. Узори стародавніх українських вишивок: Альбом / Зібр. К. Долматова. – Санкт-Петербург, б.р.

14. Гриневич, Ф. Народні вишивки / Ф. Гриневич. – Львів: Русалка, 1930. – 12 с.

15. Українська народна вишивка: Альбом. – Харків, 1936.

16. Білецька, В. Українські сорочки, їх типи, еволюція й орнаментация / В. Білецька // Матеріали до етнології й антропології. – Львів, 1929. – Т. XXI-XXII. – Ч. I. – С. 43-109.

17. Січинський, В. Українські вишивки / В. Січинський // Українська трибуна (Варшава). – 1922. – 6 січня. – № 3.

18. Січинський, В. Орнамент в історичних стилях: Альбом. VI табл. з 57 рис. / В. Січинський. – [Прага], 1940.

19. Січинський, В. Орнамент в історичних стилях: Альбом / В. Січинський. – Прага, 1943. – 8 табл.

20. Січинський, В. Українське ужиткове мистецтво: Ткацтво. Вишивки. Альбом. 47 табл. з 500 рис. / В. Січинський. – Прага, 1943. – 8 с.; 47 табл.

21. Січинський, В. Українські орнаменти історичні: Альбом / В. Січинський. – [Прага, 1943]. – 9 окремих листів з іл. в обгортці.

22. Січинський, В. Українські орнаменти народні: Альбом / В. Січинський. – Прага, 1943. – 8 табл.

23. Січинський, В. Орнаменти народні: Альбом. 2-е вид. / В. Січинський. – Франкфурт, 1946. – 8 табл.

24. Січинський, В. Українські орнаменти історичні: Альбом. 2-е вид. / В. Січинський. – Франкфурт, 1946. – 8 табл.

25. Січинський, В. Орнамент в історичних стилях: Альбом. 2-е вид. / В. Січинський. – Франкфурт, 1946. – 8 табл.
26. Січинський, В. Українські вишивки: Альбом / В. Січинський. – Франкфурт, 1947. – 8 табл.
27. Січинський, В. Українська народна вишивка / В. Січинський // Українські вісті (Новий Ульм). – 1947. – № 1.
28. Січинський, В. Альбом вишивок: З приводу вид. К.В.Габданка-Рогозинського / В. Січинський // Час (Франкфурт). – 1947. – № 7.
29. Січинський, В. Чужинці про Україну: Вибір з описів подорожей по Україні та інших писань чужинців про Україну за десять століть / В. Січинський. – Львів: Червона калина, 1938. – 212 с.; іл.
30. Маковський, С. К. Народное искусство Подкарпатской Руси / С. К. Маковський. – Прага: Пламя, 1925. – 161 с.
31. Зеленин, Д. К. Головные уборы восточных славян / Д. К. Зеленин // Slavia (Прага). – 1926. – Вып. 2.
32. Вовк, Х. Одежа / В кн. Вовк Х. Студії з української етнографії та антропології / Х. Вовк. – Прага, 1928. – С. 124-170.
33. Андріївський, В. Звичаї і обряди українського народу / В. Андріївський. – Краків, 1941.
34. Стельмах, Г. Одяг: Історико-етнографічна монографія / Г. Стельмах. – К., 1959.
35. Матейко, К. Український народний одяг / К. Матейко. – К.: Наук. думка, 1977. – 224 с.; іл.
36. Горинь, Г. Й. Шкіряні промисли західних областей України (Друга половина XIX – початок XX ст.) / Г. Й. Горинь. – К.: Наукова думка, 1986. – 94 с.; іл.
37. Николаева, Т. А. Украинская народная одежда: Среднее Поднепровье / Т. А. Николаева. – К.: Наукова думка, 1988. – 246 с.; ил.
38. Сидорович, С. Й. Художня тканина західних областей УРСР / С. Й. Сидорович. – К.: Наукова думка, 1979. – 153 с.; іл.
39. Колос, С. Українське народне мистецтво. Вбрання / С. Колос. – К., 1961. – 140 с.
40. Нариси з історії українського декоративно-прикладного мистецтва / [відп. ред. Я.Запаско]. – Львів: Вид-во Львівського ун-ту, 1969. – 192 с.
41. Мамуня, В. М. Українські народні сорочки в колекції Державного історичного музею УРСР / В. М. Мамуня. – К., 1970.
42. Болтарович, З. Є. Україна в дослідженнях польських етнографів XIX ст. / З. Є. Болтарович. – К., 1976. – 138 с.
43. Жолтовський, П. М. Український живопис XVII–XVIII ст. / П. М. Жолтовський. – К., 1978. – 328 с.
44. Стамеров, К. Нариси з історії костюмів / К. Стамеров. – К.: Вид-во “Мистецтво”, 1978. – Ч. 1. – 256 с.
45. Белецкий, П. Украинская портретная живопись XVII–XVIII вв. / П. Белецкий. – Л., 1981. – 258 с.
46. Горленко, В. Ф. Нариси з історії української етнографії / В. Ф. Горленко. – К., 1984.

47. Український народний одяг XVII – поч. XIX ст. в акварелях Ю.Глоговського / [авт. та упоряд. Д.П.Кривавич, Г.Г.Стельмащук; Ред. Ю.Г.Гошко]. – К.: Наукова думка, 1988. – 272 с.: іл.

48. Скрипник, Г. А. Етнографічні музеї України / Г. А. Скрипник. – К.: Наукова думка, 1989. – 264 с.: іл.

49. Манучарова, Н. Д. Художні промисли Української РСР / Н. Д. Манучарова. – К.: Вид-во Акад. архіт. УРСР, 1953. – 81 с.: іл.

50. Українське народне мистецтво: Тканини та вишивки / [під ред. В.Х.Білозуб, Н.Д.Манучарової]. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1960. – 261 с.

51. Бутник-Сіверський, Б. С. Українське радянське народне мистецтво (1917–1941) / Б. С. Бутник-Сіверський. – К.: Наукова думка, 1966. – Т. 1. – 224 с.

52. Бутник-Сіверський, Б. С. Українське радянське народне мистецтво (1941–1967) / Б. С. Бутник-Сіверський. – К.: Наукова думка, 1970. – Т. 2. – 216 с.

53. Гургула, І. Народне мистецтво західних областей України / І. Гургула. – К.: Мистецтво, 1966. – 75 с.: іл.

54. Нариси з історії українського мистецтва. – К.: Мистецтво, 1966. – 670 с.

55. Історія українського мистецтва. – К., 1969–1970. – Т. 4. – Кн. 1.-2.

56. Здоровега, Н. І. Нариси народної весільної обрядовості на Україні / Н. І. Здоровега. – К.: Наукова думка, 1974. – 159 с.

57. Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР. – К.: Mистet-stvo Publishers, 1976.

58. Кара-Васильєва, Т. В. Художні промисли України / Т. В. Кара-Васильєва. – 1980.

59. Кара-Васильєва, Т. В. Мистецтво і сучасність / Т. В. Кара-Васильєва. – К., 1980.

60. Художні промисли: теорія і практика // Збірник наукових праць. – К., 1985.

61. Жук, А. К. Сучасні українські художні тканини / А. К. Жук. – К.: Наукова думка, 1985. – 117 с.

62. Народні художні промисли УРСР: Довідник. – К.: Наукова думка, 1986. – 143 с.: іл.

63. Борисенко, В. К. Весільні звичаї та обряди на Україні / В. К. Борисенко. – К.: Наукова думка, 1988. – 189 с.

64. Українські народні вишивки: Альбом. – К.: Мистецтво, 1951. – 12 табл.; Українські народні вишивки: Альбом. – К.: Мистецтво, 1952. – 12 табл.

65. Українські народні вишивки: Альбом. – Київ, 1953, 1954, 1957, 1959, 1961, 1962.

66. Українське народне декоративне мистецтво: Альбом. – К.: Мистецтво, 1956. – 20 с.: 60 табл.

67. Кульчицька, О. Народний одяг Західних областей УРСР: Альбом / О. Кульчицька. – К.: Вид-во АН УРСР, 1959. – 15 с.: 74 табл.

68. Українське народне мистецтво: Тканини та вишивки / [під ред. В.Х.Білозуб, Н.Д.Манучарової, В.Г.Заболотного]. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1960 – 261 с.

69. Українське народне мистецтво: Вбрання / [під ред. В.Х.Білозуб, В.Г.За-

болотного]. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1961. – 326 с.

70. Українське народне мистецтво: Вбрання / [за заг. ред. К.Гуслистого]. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1961. – 328 с.

71. Українське народне мистецтво: Живопис / [під ред. Б.С.Бутника-Сіверського, В.Г.Нагая, В.П.Самойловича]. – К.: Мистецтво, 1967. – 224 с.

72. Гарас, Г. Майстри народного мистецтва. Альбом / Г. Гарас. – К.: Мистецтво, 1974. – 34 с.

73. Державний музей етнографії та художнього промислу АН УРСР. – К.: Mistetstvo Publishers, 1976.

74. Український костюм. (Комплект 20 листівок з текстітками українською, російською та англійською мовами) / [упор. та автор тексту В.Миронов]. – К.: Мистецтво, 1977. – 20 с.

75. Український вишиваний рушник: Комплект листівок / [упоряд. Л.Ульянова, М.Шубравська]. – К.: Мистецтво, 1980. – 16 с.

76. Гасюк, Е. Художнє вишивання: Альбом / Е. Гасюк, М. Степан. – К.: Вища школа, 1989. – 6-е вид., стер. – 237 с.

77. Сорокина, Л. М. Учись вишивать. Альбом / Л. М. Сорокина. – К.: Радянська школа, 1986. – 79 с.

78. Косміна, Т. Українське весільне вбрання : Етнографічні реконструкції. (Комплект 18 листівок з текстітками українською, російською та англійською мовами) / Т. Косміна, З. Васіна. – К.: Мистецтво, 1989. – 18 с.

79. Калашникова, Н. М. Одежда народов СССР: Фотоальбом / Н. М. Калашникова, Г. А. Плужникова. – М.: Планета, 1990. – 32 с.: 150 ил.

80. Гарасимчук, Р. Народное искусство Тернопольской области УССР / Р. Гарасимчук // Советская этнография. – К., 1957. – № 2. – С. 72-89.

81. Федорова, Л. Матеріали до одягу Хмельницької області / Л. Федорова // Народна творчість та етнографія (НТЕ). – 1959. – № 1. – С. 95-97.

82. Горобець, В. Назви тканин та одягу в українських джерелах (За матеріалами XVIII ст.) / В. Горобець // НТЕ. – 1972. – № 4. – С. 53-59.

83. Борисенко, В. Деякі особливості народного убрання поляків Поділля. (Кінець XIX – поч. XX ст.) / В. Борисенко // НТЕ. – 1973. – № 2. – С. 55-59.

84. Костишина, М. Особливості традиційного жіночого одягу буковинського Поділля / М. Костишина // НТЕ. – 1976. – № 6. – С. 59-67.

85. Дзядик, Є. Експозиція народного мистецтва Покуття та Поділля / Є. Дзядик // НТЕ. – 1984. – № 4. – С. 93.

86. Тканко, З. Народний одяг Поділля в збірках державного музею етнографії народів СРСР у Ленінграді / З. Тканко // НТЕ. – 1985. – № 3. – С. 61-63.

87. Калашникова, Н. М. Одежда украинцев XVI–XVIII вв. / Н. М. Калашникова // Древняя одежда народов Восточной Европы. – Москва, 1986. – С. 112-133.

88. Ніколаєва, Т. О. До методики дослідження художніх особливостей традиційного одягу українців: (На матеріалах народного одягу Поділля) / Т. О. Ніколаєва // Проблеми етнографії Поділля: Тези доп. наук. конф. – Кам'янець-Подільський, 1986. – С. 111-113.

89. Суслова, Н. О. Народний костюм Поділля XIX – початку XX ст. / Н. О. Суслова // Проблеми етнографії Поділля: Тези доп. наук. конф. – Кам'янець-Подільський, 1986. – С. 113-114.

90. Хорунженко, Н. О. Про динаміку обрядової ролі традиційного одягу кінця XIX – початку XX ст. (На матеріалах Поділля) / Н. О. Хорунженко // Проблеми етнографії Поділля: Тези доп. наук. конф. – Кам'янець-Подільський, 1986. – С. 116-117.

91. Щербій, Г. С. Стан та перспективи етнографічного вивчення одягу українців Поділля / Г. С. Щербій // Проблеми етнографії Поділля: Тези доп. наук. конф. – Кам'янець-Подільський, 1986. – С. 110-111.

92. Орел, Л. Сорочку білу вишию шовком... / Л. Орел // Радянська жінка. – 1989. – № 10. – С. 31-32.

93. Гурошева, Н. Обрядова роль традиційного одягу українців / Н. Гурошева // НТЕ. – 1990. – № 4. – С. 46-51.

94. Сусяк, В. Одяг як паспорт: 3 історії національного вбрання / В. Сусяк / Вперед. – 1990. – 18 жовтня.

95. Кравець, О. М. Сімейний побут і звичаї українського народу: Історико-етнографічний нарис / О. М. Кравець. – К., 1966. – 200 с.

96. Прилипко, Я. Класифікація народних головних уборів. Лл.: М. Маловський / Я. Прилипко // НТЕ. – 1970. – № 5. – С. 27-37.

97. Матейко, К. І. Головні убори українських селян до початку XX ст. / К. І. Матейко // НТЕ. – 1973. – № 3. – С. 47-54.

98. Горинь, Г. Й. 3 історії шевства на Україні / Г. Й. Горинь // НТЕ. – 1981. – № 6. – С. 54-58.

99. Бутник-Сіверський, Б. С. Народні пояси XVII – початку XIX століть / Б. С. Бутник-Сіверський // НТЕ. – 1985. – № 1. – С. 30-33.

100. Тканко, В. О. Головні жіночі убори Поділля / В. О. Тканко // НТЕ. – 1988. – № 6. – С. 44-46.

101. Спаський, І. Г. Дукати і дукачі України / І. Г. Спаський. – К., 1970.

102. Будзан, А. Художні вироби з бісеру / А. Будзан // НТЕ. – К., 1976. – № 1.

103. Суховєєв, В. Старовинні прикраси / В. Суховєєв // Україна. – 1986. – № 29.

104. Савчук, Г. Гуцульські жіночі прикраси / Г. Савчук // НТЕ. – 1987. – № 5. – С. 48-53.

105. Недашківська, Г. Ф. Корали в народному вбранні / Г. Ф. Недашківська // НТЕ. – 1988. – № 5. – С. 56-58.

106. Кулик, О. Українське народне художнє вишивання / О. Кулик. – К.: Державне видавництво образотворчого мистецтва і музичної літератури УРСР, 1958. – 77 с.: іл.

107. Бутник-Сіверський, Б. С. Українське радянське народне мистецтво (1917–1941) / Б. С. Бутник-Сіверський. – К.: Наукова думка, 1966. – Т. 1. – 224 с.

108. Бутник-Сіверський, Б. С. Українське радянське народне мистецтво (1941–1967) / Б. С. Бутник-Сіверський. – К.: Наукова думка, 1970. – Т. 2. – 216 с.

109. Кара-Васильєва, Т. В. Полтавська народна вишивка / Т. В. Кара-Васильєва. – К., 1983.

110. Кара-Васильєва, Т. В. Сучасна українська вишивка / Т. В. Кара-Васильєва. – К., 1984.

111. Кара-Васильєва, Т. В. Творці дивосвіту / Т. В. Кара-Васильєва. – К., 1984.
112. Левчук, В. А. Червоними і чорними нитками / В. А. Левчук. – К.: Реклама, 1986. – 64 с.: іл., 16 арк. іл.
113. Найден, О. С. Орнамент українського народного розпису: Витоки, традиції, еволюція / О. С. Найден. – К.: Наукова думка, 1989. – 136 с.: іл.
114. Захарчук-Чугай, Р. В. Українська народна вишивка (західні області України) / Р. В. Захарчук-Чугай. – К.: Наукова думка, 1988. – 190 с.: іл.
115. Добрянська, І. Типи та колорит західноукраїнської вишивки / І. Добрянська, І. Симоненко // НТЕ. – 1959. – № 2. – С. 75-83.
116. Гонтар, Т. Художні особливості народного одягу українців західних областей УРСР / Т. Гонтар // Матеріали з етнографії та мистецтвознавства. – К., 1975. – С. 66-83.
117. Калинець, І. Українські писанки / І. Калинець. – К.: Мистецтво, 1968. – 89 с.
118. Рыбаков, Б. А. Язычество древних славян / Б. А. Рыбаков. – М.: Наука, 1981. – 608 с.: ил.
119. Погожева, А. П. Антропоморфна пластика Триполья / А. П. Погожева. – Новосибирск, 1983. – 145 с.
120. Кара-Васильєва, Т. В. Сучасна українська вишивка / Т. В. Кара-Васильєва. – К., 1984.
121. Найден, О. С. Орнамент українського народного розпису: Витоки, традиції, еволюція / О. С. Найден. – К.: Наукова думка, 1989. – 136 с.: іл.
122. Белінська, З. Подільські вишивки / З. Белінська // Радянське Поділля. – 1969. – 16 липня; Ї ж. Подільські узорі / З. Белінська // Радянське Поділля. – 1969. – 6 вересня.
123. Булгакова, Л. Деякі особливості подільської вишивки (перша половина ХХ ст.) / Л. Булгакова // Тези доп. 6-ї Вінницької обл. історико-краєзнавчої конф. – Вінниця, 1988. – С. 90-91; Ї ж. Забуті вишивальні техніки Поділля / Л. Булгакова // Проблеми виявлення, охорони та вивчення пам'яток народної культури: Тези доп. республ. наук.-прак. конф. – Кіровоград, 1989. – С. 92-93.
124. Стефанишин, Ю. Краса поруч нас / Ю. Стефанишин // Україна. – К., 1989. – № 5. – С. 19.
125. Бибииков, С. Н. Поселение Лука-Врублевская / С. Н. Бибииков // Материалы и исследования по археологии СССР. – М.-Л., 1953. – С. 253-256.
126. Пассек, Т. С. Раннеземледельческие (трипольские) племена Поднестровья / Т. С. Пассек. – МИА, 1961. – № 84. – С. 38-45.
127. Амброз, А. К. Раннеземледельческий культовый символ “ромб с крючками” / А. К. Амброз // Советская археология. – 1965. – № 3. – С. 14-27.
128. Рыбаков, Б. А. Происхождение и семантика ромбического орнамента / Б. А. Рыбаков // Сборник трудов научно-исследовательского института художественных промыслов. – М., 1972. – Вып. 5. – С. 127-134.
129. Мовша, Т. Г. Новые данные об антропоморфной реалистической пластике Триполья / Т. Г. Мовша // Первобытная археология – поиски и находки. – К., 1980. – С. 185-198.
130. Черныш, Е. К. Энеолит Правобережной Украины и Молдавии / Е. К. Черныш // Энеолит СССР. – М.: Наука, 1982. – С. 177-252: ил.

131. Иванов, С. В. Орнамент народов Сибири как исторический источник / С. В. Иванов. – М.-Л.: Изд-во АН СССР, 1963. – 500 с.: ил.

132. Наулко, В. І. Етнічний склад населення Української РСР / В. І. Наулко. – К., 1965. – 136 с.

133. Маслова, Г. С. Орнамент русской народной вышивки как историко-этнографический источник / Г. С. Маслова. – М.: Наука, 1978. – 207 с.: ил.

134. Непокупний, А. П. Балтійські родичі слов'ян / А. П. Непокупний. – К.: Наукова думка, 1979. – 182 с.: ил.

135. Косміна, Т. В. Сільське житло Поділля кін. XIX – XX ст.: Історико-етнографічне дослідження / Т. В. Косміна. – К.: Наукова думка, 1980. – 190 с.: ил.

136. Чистов, К. В. Традиции и вариативность / К. В. Чистов // Советская этнография. – 1983. – № 2. – С. 14-22.

137. Чижикова, Л. Н. Русско-украинское пограничье / Л. Н. Чижикова. – М.: Наука, 1988. – 250 с.: ил.

138. Бойко, В. М. Українські народні традиції в сучасному одязі / В. М. Бойко. – Київ, 1970. – 136 с.

139. Кара-Васильєва, Т. В. Сучасна українська вишивка / Т. В. Кара-Васильєва. – К., 1984.

140. Кара-Васильєва, Т. В. Традиції та сучасність / Т. В. Кара-Васильєва. – К., 1984.

141. Черноморец, А. Д. Вышивка в современном костюме / А. Д. Черноморец. – К., 1987. – 100 с.: ил.

142. Магейко, К. І. Використання в сучасному одязі елементів традиційного вбрання / К. І. Магейко, С. Й. Сидорович // НТЕ. – 1963. – № 2. – С. 14-20.

143. Чехович, С. Сучасний одяг і народні традиції / С. Чехович // Красу в побут трудящих. – Львів, 1963.

144. Миронов, В. Розвиток українського народного костюма за радянського часу / В. Миронов // НТЕ. – 1972. – № 2. – С. 18-28.

145. Ніколаєва, Т. О. Особливості розвитку народного вбрання середньої Наддніпрянщини за радянського часу / Т. О. Ніколаєва, Т. М. Забаннова // НТЕ. – 1973. – № 2. – С. 22-27.

146. Кара-Васильєва, Т. В. Вишивка в оформленні одягу / Т. В. Кара-Васильєва // НТЕ. – 1978. – № 5. – С. 13-21.

147. Миргородська, М. І. Традиційні елементи в сучасному одязі / М. І. Миргородська // НТЕ. – 1978. – № 2. – С. 97-99.

148. Щербій, Г. С. Український традиційний одяг і сучасне моделювання / Г. С. Щербій // НТЕ. – 1978. – № 4. – С. 79-81.

149. Руденко О. Нев'януча краса / О. Руденко // Радянська жінка. – 1982. – № 3. – С. 24.

150. Стечишин, С. Мистецькі скарби українських вишивок / С. Стечишин. – Вінніпег: Союз українок Канади, 1950. – 136 с.

151. Взори вишивок домашнього промислу на Буковині / [зібрав, нарисував і обробив інженер Еріх Кольбенгаєр в період з 1902 по 1912]. – Канада, 1974. – 100 с.

152. Мартинюк, І. Мое рідне село Ценів у Бережанщині / І. Мартинюк // Етнографічний збірник НТШ. – Нью-Йорк-Париж-Сідней-Торонто, 1976. – Т. 41. – С. 38-45.

153. Зельська, І. Українська вишивка: Найкращі інформації / І. Зельська. – Вінніпег-Торонто, 1978. – 91 с.
154. Куценко, М. Українські вишивки / Марія Куценко. – Австралія, 1990.
155. Мошинська, О. Книга українських вишивок / О. Мошинська. – Чикаго, 1980.
156. Цимбалістий, Б. П'ятиріччя Українського Музею / Б. Цимбалістий // Свобода. – 1981. – Ч. 186. – С. 3.
157. Домашевська, К. Виставка одягу і вишивок з Яворівщини / К. Домашевська // Свобода. – 1982. – Ч. 222. – С. 3.

Summary

As a result of analysis of famous and unknown works the historiography of the problem of study the traditional national clothes of Podillya Ukrainians is shown in the article. The classification, characteristic and scientific valuation of literary sources in the 20–80's of the XXth century are done which are dedicated to the study of national costume of Podillya as a whole and its individual components.

Keywords: national clothes, Ukrainian of Podillya, historiography, embroidery shirt, belt clothes, upper clothes, shoulder clothes, hats, shoes, adornment, belts, ornament.

Одержано 27 березня 2012 року

УДК 008+379.8

О.П.Жалюк

Діяльність клубних закладів Вінниччини з відродження та збереження української традиційної культури у сучасних умовах

У статті досліджується діяльність клубних закладів Вінницької області з відродження, збереження та популяризації традиційної української культури в добу незалежної України.

Ключові слова: Вінниччина, традиційна культура, відродження, клубний заклад, діяльність.

Народнокультурні традиції за умов відсутності дійових державних механізмів збереження етносу і його культурно-національної самобутності виконують етноінтегративну і етнозберігаючу роль. В Україні саме народна культура була чи не єдиним фактором національного самоствердження, яка вико-